

ప్రతిభానాటకసభానామకము

వైరాగ్యప్రకరణానుబంధము

(వివర సంచిక.)

౧

(అరవవసంచిక.)

SINO-451 / Acc. NO.

5898

ఇది,

శ్రీమహాకవి, బ్రహ్మశ్రీ బెంగళూరు
పండిత శ్రీనివాస భాగవత స్వామివారిచే
సంపాదించబడి
శ్రీమహాకవి, యశ్వంతివారిచే వ్రాయబడి

మద్రాస్

శ్రీమహాకవి, వసుదేవ విలాస ముద్రాక్షరశాలవారు
ముద్రించబడినది.

వి.వి.వి. 25-8-14

ఓమ్.

శ్రీమ ౬, బ్రహ్మశ్రీ బెంగుళూరు
పండిత శ్రీనివాస భాగవతస్వాములవారి
జ్ఞానవాసిష్టోపన్యాస సంగ్రహము

వైరాగ్యప్రకరణానుబంధము.

(బహవ సంచిక.)

శ్రీయుత, సి. య్. రావుగారు యిటుల వ్రాసిరి.

క్రిందటి యుపన్యాసమున శ్రీరామచంద్రునికి పదునైదు సంవత్సరముల ప్రాయమవుడు రాక్షసులను సంహరించి యీగరక్షణజేయుటకు తన వెంటపంపమని విశ్వామిత్రుని పూర్వీకమున దశరథుని యడుగునప్పుడు రామచంద్రుడు సమస్త కార్యములయందును విరక్తిగలిగి సర్వసంగ పరిత్యాగముజేసిన సన్యాసియై వైరాగ్యము నవలంబించి యుండెనని జెప్పబడెను.

అంత బాల్యముననే ఆరామచంద్రునకట్టి వైరాగ్య మెట్లుగలిగెనని కొందఱకు సందియముగలుగ వచ్చును. అట్లు విశ్వామిత్రుడు వచ్చి కాలమున రామచంద్రునికి పదునైడేమల ప్రాయమని మునందు, “క॥ పదియేనేమల బాలుని సదమల గుణుగాకపక్షసంయుతునిట్లే । నవయత బుద్ధైశాలను ।” అని దశరథుడు విశ్వామిత్రునితో జెప్పినట్లున్నది. అందుననుసరించియే యీజ్ఞాన వాసిష్ట మందున “శ్లో॥ ఊనసోడశవర్షోయం రామోరాజీవలోచనం” అనియును ఆంధ్రవాసిష్టమునందును “వా.ష॥ ఊనసోడశవార్షికుడు రాఘవశబ్దం । దాశవులగిట్టి బవరముసల్పు యోగ్యతయు । గానబడదు” అనియును స్ప

జ్ఞముగ జెప్పియున్నది. మఱియును భృవప్రస్థాండుల కంత కన్నను యల్ప ప్రాయముననే యట్టివై రాగ్యముగలిగియుండెనని శ్రీమద్భాగవతప్రమాణ మైయున్నది. ఇకారలముననే శ్రీవివేకానందులవంటి యజ్ఞవల్క్యలొనన్న వారట్టిబ్రహ్మజ్ఞానమును గలిగి యుండుటయును యిప్పుడీ సభాయందున ను అట్టియజ్ఞవల్క్యనదశయందున్నవారు జ్ఞానమును బడయగోరి శ్రవణమునతి శ్రద్ధాపరవశులై జేయుచుండటయును ప్రత్యక్షముగ జూచుచుండగా, అకారలమున అవతారమూర్తియైనయారామచంద్రున కంతటిప్రాయము నగలిగెనను విషయమాశ్చర్య కరమైనదిగాదు. గ్రంథములెల్లుప్రమాణము లనినమనతంద్రులపేళ్ళు జెప్పకొనుటకు మనతల్లుల మాటలెల్లు ప్రమాణ ములో యట్లేయవియును ప్రమాణము అనదగును.

అయినను వేదాంతశ్రవణమునందు సారాంశములను గ్రహించి జ్ఞానమును సంపాదించుకొనవలయునను తలంపుగల అనసూయాపరులకిట్టి మాటలును వాదమును అనావశ్యము. మావిడిపండ్లు దినగోరి యిరువురు మనుజు లొక మావిడితోటకుబోయిరి, వారిలో నొకడు యాతోటవానిని నయభయములచే వంచించి యొక పండు సంగ్రహించుకొని పోవలయు నను దురుద్దేశముతో నీవెవరు, నీయజమాను డెవరు, యిందున నెన్ని చెట్లున్నవి, యింత చిన్నచెట్లయందెట్లు యింత పెద్దపండ్లు ఫలించినవి యనుమాటలచే ప్రాద్దుబుచ్చుచుండెను. మరియొకడు నిందడిలేక యా తోటవానిచే నొకడబ్బుపెట్టి మంచిపండాకటి దీసికొని దిని మనసుదృష్టిగ నింటికిపోయెను. తుదకామాటలాడుచుండినవాడు అస్తమానమువర కటు ల మాటలాడుచుండి ఆతోట యజమానివచ్చి కోపించగా పండు దీను ప్రాప్తిలేక వచ్చినత్రోవనె చక్కగ బోయెను. గాన మనస్సునందు సంది యమునుంచుకొనక సమాధానపరచుకొనుట సాధనచతుష్టయమునందొక్క ముఖ్యమైనయంశమని యిదివరకే జెప్పబడినది. అదియును “గీ॥ మనసు చల్లబడక మాటలెన్నాడిన । ముక్తిగాదు వాదశక్తిగాని । మనసే కారణంబు మఱిబంధమునకు మోక్షమునకు” అనియును జ్ఞాపకమునందుండు కొనవలయును.

అట్లు రామచంద్రుని వై రాగ్యస్థితిసంతయును దశరథుని సభలో భృత్యులుజెప్పి రామచంద్రుని ప్రపంచవ్యాపారమునందు ప్రవేశపెట్టగల సమర్థులైన మహానుభావులవలె తేలియదనిరి. విశ్వమిత్రు డదివిని మీరు

రామచంద్రుని యిచ్చటికి దీసికొనిరండిని భృత్యులనుపంపి, రామచంద్రున కిట్టి చింత యేదైన యాపదవలనగాని ఆకాభంగమువలనగాని గలిగినది గాదు, ఇది సువివేకమువలనను వైరాగ్యమువలనను గలిగి గొప్పయిక్తి ఫలమునిచ్చునది. యుక్తిచేత దీసినిబోగొట్టిన మావలె సారతరమైనసర్వోత్తమ పదమునందు విశ్రాంతినిొందును అనివిశ్వామిత్రుడు చెప్పుచుండగా రామచంద్రు డచటికి వచ్చి,

శ్లో॥ ప్రథమం పితరంపశ్చా న్సునీమావైక్యకమానితౌ ।

తతోవిప్రాః తతోబంధూ స్ప్రిణనామతతోగురూః ॥”

మాత్రుడేవోభవ, పితృడేవోభవ, ఆచార్యడేవోభవ, అని యున్నదిగాన తండ్రియైన దశరథుడు మొదటిగురువనియును ఋషులతో సమానుడనియును, ముందు తండ్రికిననుసరించి, పితృ వసిష్ఠ దిశ్వామి త్రులకును, పిమ్మట తక్కినవారలకును ననుసరించి నిలుచుండెను.

అట్లున్న రామచంద్రుని దశరథుడుజూచి “ఉత్సంగే పుత్రతిష్ఠేతి.” “వత్సారమ్మని డగ్గరంబులచి విశ్వాసంబుతో రాజువై । జోత్సంగాగ్రము జేమమి (నాతోడయంచు గూర్చుండుమి) వనిన సర్వోత్కృష్ట తార తమ్యసం । పత్సంపన్న వసిష్ఠ ముఖ్యముని విప్రశ్రేష్ఠ సాన్నిధ్యమం । దుత్సంగస్థితినిొండ (తోడపై గూర్చుండ) గూడదని” తలంచి “భూషా పరిజనాస్తీర్ణే, చాసనే సన్యవితుతా” — “పరిజన కృతవ । స్త్రావర ణాన్వితభూమిఁ । తీవిఁ గూర్చుండెరాజు దింభకుడంతఁ॥”

అట్లుభూమిపై గూర్చున్న రామచంద్రునితో, పుత్రా? వివేకము గలిగినట్టిన్ని, మంగళప్రదుడవైనట్టిన్ని, పెద్దలుజెప్పిన ధర్మములనాచరించునట్టిన్ని, అతిసులభముగ పుణ్యపదమును బొందగలిగినట్టిన్ని, నీవుమూఢునివలె యెందుకొక కిట్టిచింతను బెట్టుకొని ఓడించుచున్నాడవు, యెంతవరకు చింతకు యెడమివ్వకుండుదువో అంతవరకు ఆపదలు నిన్నంట జాలవు అనిదశరథుడుజెప్పగా వసిష్ఠమహర్షి జూచి, దుర్వాప్తిపారయై క్తమైనట్టిన్ని నిర్మూలముజేయనుకక్యముకానిట్టిన్ని విషయశ్రువులనుజయించి నవాడవైన నీవుఅవి వేకునివలెయెంచుకున్నట్టిచింతను జెందుచున్నాడవు, అని యనుచుండగా, విశ్వామిత్రుడందుకొని, రామచంద్రా? చక్కగ కట్టబడిన యింటిని యెలుకలు ద్రవ్వబోసినట్లు నీమనస్సునందట్లు శ్లో॥ కిం నిష్ఠాక చలేకేన । కింయతః కారణేనతే..... ” మ॥ ఏవిషయంబుకై మరి

యే నేమిటికెంతటి దానికెందుకై । యీవిధమై మనోగృహము నెలకొని
 రీతిగ నాధిసంఘముల్ । వావిరి ద్రోవ్వచుండెడి నివైళమె (సీఘ్రముగ)
 జెప్పుము దానిబాధల । స్త్రీవికశేందకుండునటునేర్పుగ బొందెద వెల్లకో
 యెలకై" అని సీమనోధావము సీఘ్రముగజెప్పుచుని విశ్వామిత్రుడడిగిన,
 యాకాలోచితమయిన ఆర్థసంపదగలవాక్యముల నాలకించి దుఃఖమును
 వదలి రామచంద్రుడు బదులుజెప్పదొడగెను.

స్వామీ? నేను అజ్ఞుడనైనను మీరడిగినందున నాదుఃఖకారణమును
 జెలిపెదను అలకింపుము. నేనిచట పుట్టిపెరిగి విద్యలన్నియునుజదివి సతా-
 ర్థములయం దాసక్తిచే తీర్థయాత్రజేసివచ్చినంతట నాకీప్రపంచమునఁద
 లి సంసారాస్థిపోయి యీవిచారముపుట్టినది.

శ్లో॥ కింనామేదం వదనుఖం । యేయంసారసంస్థితిః ।

జాయతే మృతయేలోకో । మ్రియతే జననాయచ ॥”

“గీ॥ పుట్టురూపంబులెల్లను, బాలియు (చావు)కొఱకె ।

పాలియు (చచ్చు)టెల్లను, గ్రమ్మరబుట్టుకొఱకె ।

కాని యెందును నిలుకడ, గానలేని ।

యట్టి సంసారమున సుఖమెద్దిగలదు ॥”

”శ్లో॥ అస్థిరాస్సర్వయేవైతే, సచరాచర జేష్టితాః,

సర్వాపదో పదంపాపా, భావావిభావ భూమయా॥

“శ్లో॥ కింమే రాశ్యేన కింభోక్తైః, కోహంకిమిద మాగతం ।

యస్మిన్ద్యే వాస్తుతస్మిన్ద్యా, కస్యనామ కమాగతం॥”

సమస్తపదార్థములును అస్థిరములును, పాపహేతువులును, అన్నివిధ
 ములైన యాపదలకును మూలమైనదియైనై యుండగా,

“గీ॥ అస్థిరంబులు సర్వంబునని యెరింగి ।

రాజ్యముఖములకెల్లను రక్తివొడము ।

యేమి భోగంబునాకిది యేమివచ్చె ।

నకటయెవ్వండనేనని యాత్మదలతు॥”

మరియును.—

“శ్లో॥ శామ్యతీర్థం క్షంధుఃఖ, మితితప్తస్త్రి చింతయా + + +”

“శ్లో॥ సంసార దుఃఖపాపాః, నీరంద్రహృదయోహ్యహం ।

నైబలోకభయాదేవ, గళదావం సరోదిమి॥”

“శ్లో॥ ఇట్టిదుఃఖంబునాకింక నేట్లుదొలగు!

ననుభయంబున దుర్వ్యభదనరుచుండు + x + ”

“శ్లో॥ — ఘనశోక మొదవిబంధులు!

వినివగచెదరనుచు నేడ్వ వెరతుమునీంద్రా||” యీప్రకారమే,

ధనము.

“శ్లో॥ చింతానిచయచక్రాణి, నానందాయధనానిమే!

సంప్రసూతకళత్రాణి, కృహ్యగ్యాగ్రా పదామివ||”

అనేక సంకటములగుల వారికి అతిసంతానవతులగు భార్యలుగల కృహములవలె, సంసారమునందు అనేక చింతలచే చుట్టబడియుండు దృశ్యమున్న దుఃఖమునేగాని సంతోషమును గలుగజేయుదు, గాన,

“క॥ ఏవిధమున తలపోసిన!

నావిధమననాకు నరుచియగు సంసారం!

బేనెట్టుల దరియింపుదు!

నేవెరవున విశ్రమింతునిద్దవరిత్రా||” యదిగాక,

“శ్లో॥ గుణాగుణ విచారేణ, వినైవకీల పార్శ్వగం!

రాజప్రకృతివన్ముఖా, దురారూఢావలంబితే||,

రాజులు గుణాగుణములను విచారించక సఖ్యమును జేయుచుండమున ధనమున్న వుత్తమాధములను వితరణ నేలుగక చేతనిన్న వారిచేత జేరును,

“శ్లో॥ — దోషానీవిషవేగస్య, యక్షిరంవిసరాయతే||,

పాలజేనిండియున్న కుండలో నొకబొట్టువిషముగలసిన పాలునందంతయు నావిషవేగము యెట్లుప్రసరించునో యట్లే ధనముతోగలసిన హంకార మమకారములును యభివృద్ధినిజెందును,

“శ్లో॥ ప్రాజ్ఞాశ్శురః కృతజ్ఞాశ్చ, పేశలామృదవశ్యయే!

పాంసుముష్ట్యేవమణయః, శ్రియాతే పరుషీకృతాః||

యెట్టిసమర్థులైనను, యెట్టిమృదుస్వభావముగలవారిైనను దుష్పరిడికిటి నే నదుమబడిన రత్నములవలె మూఢులుగను, కఠినమానసులుగను, జేయును;

“శ్లో॥ మనోరమాకర్ణ తిచి త్రవృత్తిం కదర్థసాధ్యాక్షణ శంకురాజః ।

వ్యాయావళిగాత్రవృత్తదేహః శ్వభ్రాద్ధితాపుష్పలతేవలక్ష్మీః॥”

ఒక పామరభావిలోపల స్పృముచే చుట్టుకొనబడియున్న పుష్పలతయందున్న పుష్పమును గ్రహించుటకెంతటి ప్రయాసగలుగునో అట్లుద్రవ్యము నీచసేవాది వృత్తులచే మిగుల ప్రయాసపడి పొందదగినదియును శుణమాత్రమున నశించునదియునునై చిత్తవృత్తి నాకర్షించుచున్నది, యని రామ చంద్రుడు ద్రవ్యసంపదస్వభావమును జెప్పెను.

ఇందున దెలిసికొనదగిన సారాంశము లేవనగా.— సదా మే, మే, యని యెఱచు మేకవలెనే, ప్రపంచమునందుబుట్టు ప్రతిమనుజుడున్న పుట్టునపుడేమియును తనతో దీసికొనిరాక తర్వాత, ‘అవత్యంక్షే, కళత్రం మే, గృహంమే, బాంధవాశ్చమే’ యనగా, సంతానమునాది, భార్య నాది, ఇల్లునాది, బంధువులు నావారు, అన్నియును, మే,మే,నాది,నాది, యని యెఱచియెఱచి చచ్చి, తనతో నేదియును దీసికొనిపోక అన్నియును వదలిపెట్టిపోయి ‘పునరజననం పునరపిమరణం । పునరజననీ జరలేశ యనం,’ — యారీతిగ పుట్టుచు జచ్చుచు మరలపుట్టుటకు తల్లిగర్భమును మలమూత్రముయమగు మహాఘోరనరకకూపమునబడుచు, ‘జాతస్యహి ధృవోమృత్యుః’— పుట్టుటగిట్టుట కొఱకే యనియును,, ‘ఇహసంసారే బహుడుస్సారే’, యనియును, సంసారం సాగరందుఃఖం, యనియును, ‘మద్యశ్యం తన్నశ్యం, యనియును, యెందుటవలన, యీశరీరమును, యీ సంసారమును, కండ్లకుగనుపడుచుతరపదార్థములన్నియును, అస్థిరమునని యును, అన్నియొపదలకును, అపారమయిన దుఃఖమునకును ఆస్పదమయి నవనియును, (మిథ్య) అబద్ధములనియును, యేమాత్రమును సుఖముగాని సంతోషముగాని సత్పదవినిగాని యివ్వనేరవనియును చక్కగ దెలిసికొని దృఢమయినమనస్సుతో యీశరీరసంసారాదులయండు భ్రమయును కోరికయును వదలి విరక్తింజెంది, చావును పుట్టువును దుఃఖమునులేని శాశ్వతమగు సుఖానందపదవిని బొందగల మార్గమును జెడకే సంపాదించుకొనవలయును. ధనమువలనగూడ యేమాత్రమును ప్రయోజనములేదు. ‘అర్థనేదుఃఖం, వ్యయేదుఃఖం కిమర్థం, దుఃఖభాజనం’, ధనమునుసంపాదించుటయందున్న కష్టమే, కాపాడుటయందున్న కష్టమే, వ్యయపరచుటయందును కష్టమేగాన, అట్టికష్టములవలననే దుఃఖము గలుగుచున్నది.

మరియును ధనము యెట్టిసమర్థునైనను మూఢునిగను కఠినమానసునిగను జేయును. ఇందుకు దృష్టాంతము. — అతిసమర్థుడును శాస్త్రవేత్తయును మిక్కిలి ద్రవ్యార్జనజేయుచున్న యొక ధనికునివద్దకు యొక దరిద్రవిప్రుడు బోయి యీడుమీరుచున్న తనకుమార్తెకు వివాహముజరుపుట కేమయిన ద్రవ్యసహాయమునుజేసి యొకన్యాయజ్ఞాన ఫలమునున్న, అందున జరుగు బ్రాహ్మణసంతర్పణ ఫలమునున్న బాండుమనియోశీర్వదించి, నహిసహిబహు దానా అన్నదానస్సమానా,, యనుమొదలయిన స్లోకములను జెప్పి యాచించగా, అధనికుడాదరిండుని యతివినయవిధేయ మర్యాదలతో నూర్పుండబెట్టితానును అనేక నీతి స్లోకములనుజెప్పితుదకునీకింతటిదరిద్రమెందు చేత గలిగినదని యడిగనుఅందుకావిప్రుడునాపూర్వజన్మకర్మమువలననేనిట్లు దరిద్రుడనైయుండునట్లు భగవదనుగ్రహమనెను. అందుకా ధనికుడు, అది భగవదానుగ్రహమైయున్న అందుకు విరోధముగ నేను నీకు ద్రవ్య సహాయముజేసిన నాకు భగవదపతాదము సంభవించుననిజెప్పి యేమియు నివ్వక నేహిమ్మనెను. ఇట్లుకరినముగాజేయబడిన శూద్రయముగల కొందరి దురిభిప్రాయము. ఇందున నూర్చి శ్రీవివేకానందస్వాములవారు "God has created the poor in order that the rich may have an opportunity to serve Him by charity and service" దానధర్మా దిసతాగర్హములనుజేసి భగవంతుని సేవజేయుటకు భాగ్యవంతులకు అవకాశముగలిగియుండుటకై భగవంతుడు బీదవారిని సృజించెను, అని యుక్తియుక్తముగ జెప్పియున్నారు. ధనమిచ్చిన మదమెచ్చును అనునట్లు అహంకారాయులను మోచించును గాననే పరనిందబడని ధనికుడు పురుషోత్తమ దుర్లభంబుభవినికదలపక, యని రామచంద్రుడు జెప్పినట్లు యెంతటి యాప్తబంధువులను మిత్రులనైనను క్షణమాత్రమున పరమశత్రులనుగజేయును. ధనమునుజూచి యొకమహానుభావుడు, ఓశనమా, నీకుదండముచెట్టెదను, నీవు నాకండ కేదుటబడక తొలగిపోమ్ము, అనియొక కీర్తన నిమిల వ్రాసియున్నాడు. పల్లవి॥ పణమీ, వున్నాల్ యెన్నగుణమీ, దండం పణి నేక శట్టుంయెక శట్టిల్ముకనిల్లాడే॥ అనుపల్లవి॥ గుణమిల్లమద, మోహంక్రోధం దుర్ మార్గముంమార్గముం, యారుతూమోధికుం॥ పణమీ॥ చరణం॥ లేడివున్నెవైత్తు, మూడియవరు- నీ దీర్ఘాయును, తరువాయో । ఇని నాడియమకవండు, శాడిదుంబోదునీ.

సానాధుముక్, వరువాయో! కూడియప్పేర్లళ్, కుడియక్కెడుప్పాయే-
కొల్లవొల్లిపిన్నుం; కాట్టికొడుప్పాయే! వోడివోడి అర్పనైపోయి అడు-
ప్పాయే, వుత్తమరైకండాల్, వోట్టయెడుప్పాయే॥ యని నల్లు వుత్తము
లనుశేరక అధములనుశేరుడు అన్నియాపదలకును మూలకారణమై యున్న
ది. ఇట్లు,

సీ॥ కామవోషాది, దుష్కారశత్రుపర్గప్రతాపప్రధాన, సాధనము
ధనము, జన్మపరంపరా, సంపాదితానేక, ఘనకర్మజాల, వర్ధనము ధనము।
కైవల్యసంప్రాప్తి, కారణవైరాగ్య, ధర్మమార్గావ, రోధనము ధనము।
సకలారణ్యుంజ, సుత్రయాశాసన, దురుణనిగళి, బంధనముధనము।
గలిగి, గర్వంబు దొట్టి, దుఃఖంబుమదికి! చెనుచు, నక్షాచపావ, కేంధనము
ధనము। స్వప్నులబ్ధపదార్థంబు, చందముననుదలచిచూడంగవట్టి, దంధనము
ధనము॥ గావున

క॥ వినుదుఃఖంబుల దిగద్రో!

చినవురుషులు సౌఖ్య సక్తచిత్తుడుగాకా!

దిని వైరాగ్యము జేందిన!

నరుపమమగు పరమపదము నమ్మియే శేర్పు॥ అనగా

సంసారబంధమునందుగల దుఃఖము మనస్సునందువోచిన మనుజుడు,
అట్టిసంసారము నందు బడి, సౌఖ్యమును గోరక, అందునబడకయే, యా
దినుండివైరాగ్యమార్గము నవలిరించిన, నదియే పరమపదమునకు దీగుక
పోయి శేర్పునని, శ్రీమహాభారత శాంతి పర్వము చతుర్థా శ్వాసమున
భృగుమహర్షి భరద్వాజునకు జెప్పినటుల, శ్రీరామచంద్రుడును సంసార
బంధమున బడక పూర్వముదనమనస్సునందు దుఃఖము గలిగినతత్కాల మేతన
వివేకము వలన యంతచాల్య దశయందే గుట్టి గట్టి వైరాగ్యమును గలిగి
యందుడెను.

ఓమ్.

శ్రీమతే, బ్రహ్మశ్రీ బెంగళూరు
పండిత శ్రీనివాస థాగవతస్వామలవారి
జ్ఞానవాసిష్టోపన్యాస సంగ్రహము

వైరాగ్యప్రకరణానుబంధము.

(ఆరవ సంచిక.)

శ్రీయుత, సి. య్. రావుగారు యిటుల వ్రాసిరి.

అట్లు శ్రీరామచంద్రుడు సంసార ప్రయోజనసిద్ధికి ప్రధానంబైన
ధనముయొక్క స్వభావమును, దానియందున తనకుగల వైరాగ్యమును
జెప్పి, విశ్వామిత్రునితో మరల నిట్లనెను. స్వామీ, మరియొకటి యేదియ
నిన; ధనముగలిగియుండిచయడల బహుశాలము భోగించుటకై మనుజులు
అపేక్షించునట్టి

— యు వు.

“అయ్య పల్లవకోణాగ్ర - లవాంబుకణభంగురం ।
ఉన్నతమిపసంతప్య - యాత్యకాండేశరీరకం ॥”

ఈఆయువు (ప్రాణము) చిగురుటాకుకొనయందుండు వుడకబిందు
వువలె అనగా, తలక్రిందుగానుండెడు ఆకు, అందులో మృదువైన చిగు
రుటాకు, తోకయొక్క కొనయందు ముత్యపుకొంగటమువలె నంటుకొని
యుండు నీటిబొట్టు యెప్పుడు జారిపడినను పడిపోవును, అటువలెనున్ను,
పచ్చివాడు పున్నచోటనుండి యెట్టిసమయమునందైనను లేచిపోవును, అటు

వలెనున్ను, యున్నదిగాన, ఆయువు, జ్ఞానమునందు ముదరని అజ్ఞానమును చిగురుటాకువంటి లేతప్రాయముననే గాని మరియెప్పుడైననుగాని శరీరమునుండి చెప్పకనే లేచిపోవును.

“శ్లో॥ విషయాశీవిషాసంగ - పరిజర్జరచేతసాం ।

అప్రాధాత్వవివేకానా - మాయురాయాసకారణం ॥”

ఇంద్రియవిషయములను సర్పములయొక్క- సంసర్గముచే కెడియున్న చపలచిత్తవృత్తిగలిగి అత్యజ్ఞానములేనివారిలకు దీర్ఘమగు ఆయువు వుండి యును ఆయాసకారణమగునుగాని సుఖమున కేమాత్రమును సాధకము గాదు. సుఖములేక, ఆయువు ఆయాసకరమైన దుఃఖము గలుగుటకు కారణము. అజ్ఞానమువలన గలిగిన చిత్తచాపల్యము, చిత్తచాపల్యమునకు కారణము, సంసారబంధము, సంసారబంధమునకు కారణము సంతానము, సంతానమునకు కారణము కళత్రము (భార్య) ఇట్లు అన్నిటికిని మూలకారణమైన కళత్ర మెట్టిదనగా,

“శ్లో॥ యాం ఆరాధ్యం, నగణితమిదం, జీవితంవాధనంవా ।

యస్యాప్రీతిః, మనసికవితా, జ్యాయసీ మోక్షతోః ।

సైవేదాసీంవయసివలితే, సంప్రహీణేచనితై ।

తూలాయాపి, త్రిపురహర, మాం మన్యతేనైవభార్యా ॥”

యని నీలకంఠదీక్షితులవారు కలివిడంబరము, అను గ్రంథమునందు జెప్పియున్నట్లు, అర్థప్రాణములకన్నను, కళత్రమే ప్రధానముగను మోక్షకారిణిగను యెంచుకొని పూజించుచుండినను తుదకట్టి కళత్రముగూడ భర్తయొక్క వాధకదశయందునగాని రిక్తదశయందునగాని యాభర్తను యేమాత్రము లక్ష్యముజెట్టక విడనాడును, కడవరకు తనకు సుఖకరమని యెంచియున్న యట్టి జ్ఞానహీనునికి అత్యాస్తమైనదనుకొనిన దనకళత్రమే అట్లు తనను విడనాడినవానికి ఆయువు అతిబిరుచై ఆయాసకరమనిదోచి దుఃఖమును గలిగించుటకు వేరేమి కారణముగావలయును.

రామచంద్రుడు మరియు నెట్లనియెః— ఓముసీంద్రాః స్థిరమైన వస్తువునందు నమృతముగలవాడనై అస్థిరమయిన శరీరమును స్థిరమయిన

దనుకొని సంసార మను మేఘమునందు మెరుపుతీగవంటి అస్థిరమయిన ఆయువునందు నాకు ఆసక్తిలేదు. గాలినై ననుబట్టి నిలుపవచ్చును, ఆకాశమునైనను నటుకవచ్చును, నీటిపైలేచి యణగడి అలలనైనను శ్రేచ్ఛిపట్టవచ్చునుగాని, అస్థిరమయిన యీ ఆయువునందాసక్తిని పెట్టతగదు. శరతా-లమునందు వేగముగ బారుచుండెడి మేఘమువలెను, చమరులేని దీపమువలెను, చిన్న అలలవలెను చంచలమయిన యీ ఆయువు పోతూనేయున్నదిగాని స్థిరముగ నిలువడములేదు.

“శ్లో॥ అవిశ్రాంతమనాశ్శూన్య - మాయురాతతమీహతే ।
దుఃఖాయైనవిమూఢాంత - గర్భచుశ్వతరీయధా ॥”

గుర్రమువలన గాడి నెయందుబుట్టిన సంకరగాడిదెకు అశ్వతరి, యని పేరు. అట్టి అశ్వతరికి గర్భము నిలిచేనేని యది చచ్చునని వాడుక, గాన అత్తవిశ్రాంతిని మూఢుడు బ్రహ్మజ్ఞానచింతలేక వ్యర్థముగ యాగాడిదె గర్భమువలె దుఃఖముకొలక నీరాయువును గోరుచున్నాడు.

(ఇందుకొక దృష్టాంతము:— ఒకానొక మనుజుడు యొకధనికుని యింటబుట్టి చదువును సంధ్యయును యేమియునులేక చల్వముగా పెరుగుచుండి, మంచి యవ్వనమునందు తండిచనిపోవుటవలన ద్రవ్యమంతయును దనచేతికివచ్చి తనయింటికి తానే ప్రభువా, ధన వనితావిషయాదులయందు విచ్చలవిడిగ దనమనస్సును విడచి పరమ అజ్ఞానియై దిరుగుచుండెను,

శ్లో॥ యవ్వనం ధనసంపత్తిః ప్రభుత్వ మవివేకతా ।
యేకైకమప్యనధాయ కం యత్ర చతుష్టయం ॥”

అనునట్లు, యవ్వనమును, ధనమును, ప్రభుత్వమును, అవివేకమును, అను యీనాలుగింటిలో, ఒకటొకటియే అనిర్థమునకు కారణమైయుండగా, యీనాలుగును గలిగియుండినట్టివానికి మిక్కిలి అనిర్థకారియై స్త్రీ విషయాదుల వలనను జూద పానాదులవలనను వున్న ధనమెల్లనుబోయి దరిద్రుడై రోగపీడితుడై తనకు పట్టపూర్తియగునంతకు మిగుల బలహీనతచే శల్యగతుడై నిలువనిల్లులేక లజ్జా దుఃఖములతో తనగ్రామమున తల

తప్పించి పొరుగుారికితోయి బ్రదుకదలచి మిగుల ఆయాసముతో నడవ లేక యెండగొట్టున అతి బడలికతగిలి బోవుచుండగా, దారిలో ధర్మార్థము చలిపందిలి పెట్టుకొనియున్న యొకవుద్యాత్ముడు జూచి చాలిపడి అయ్యో, యికను యొక అడుగైనను బోజాలపు యిందునవచ్చి దప్పిదీర్చుకొని కొంచము విశ్రమించుమని చెప్పగా, ఆముసలివాడు “అయ్యో! వాడు నశించిపోనుగాక, వానికి బొత్తిగబుద్ధిలేదు, వాడు నశించిపోనుగాక” యని శపించసాగెను. ఎవరి నట్లు దిట్టెదవని యావుద్యాత్ము డడుగా, ఆముసలివాడు, యెవరినిగాదు స్పష్టికర్తయని పేరుపెట్టుకొనియున్న యాబ్రహ్మను దిట్టెదన; మనుజునకు “శతమానం భవతి” యని నూరేండ్లు విధించినవాడు యేబదియేండ్లు గడచిన వెంట నైనను, నలువది తొమ్మిది, నలువది యెనిమిది, యని మరల ప్రాధత్వమునకు దీసుకరాక, అరువది, కెబ్బది, యెనబది, యని యిట్టిభారమయిన ముదిమికి దీసికొని పోవు యాబ్రహ్మను గదా దిట్టుచున్నాను, అనెను. అరీతిని ఆత్మజ్ఞానము లేనివారలకు ఆయువు ఆయాసమునకే కారణమగును. అట్లు ఆయాసమునకు కారణమనియును మోయుటకు భారమనియును యెఱిగియుండియును ఇంద్రియవిషయాది అజ్ఞానముచేత మరలగోరుచుందురు.)

“శ్లో॥ ప్రాప్యం సం ప్రాప్య తేయేన । భూయోయేననశోచ్యతే ।
పరా యానిర్వృతేనానం - యత్రజీవితమచ్ఛతే॥”

యే ఆయువుచే బ్రహ్మజ్ఞానములభించునో, యే యాయువు దుష్కర్మలనుజేసి తిరుగా దుఃఖములను చెందవో, యేయాయువు పుత్రమమైన అచల నిర్వాణ సుఖానందమునకు స్థానమగునో అట్టిదియే, ఆయువుగాని తక్కినది యాయువుగాదు. అనగా, తక్కినవారి బ్రతుకు బ్రదుకుగాదు.

“శ్లో॥ తరవోపహిజీవంతి - జీవంతి మృగపక్షిణః ।
సజీవతిమనోయస్య - మనసేనైవజీవతి॥

మృగములు, పక్షులు, వృక్షాదులుగూడ జీవించుచున్నవి. వాటి పంటి బ్రతుకు బ్రతుకు గాదు. యవడు బ్రహ్మ వస్తువును సదా మననము చేయుచున్నాడో, అట్టివానిచే బ్రదుకనడగును. జగమునందు జనసమస్త

జ్ఞానమును సంపాదించి మరల జననములేనిపదవిని బొందువారెవరో అట్టి వారలే జనన మై తినవారుగాని,, శేషజరగర్థభాః, తక్కినవారు మన లిగాడిచెతో సమానులు అని రామచంద్రుడు చెప్పెను.

“శ్లో॥ భారో వివేకినశ్చాస్త్రం - భారోజ్ఞానంచరాగిణం।
అశాంతస్య మనోభారో - భారోనాత్మ వివోచతుః॥

వివేకములేనివానికి శాస్త్రము బరువుగనుండును, చిత్తశాంతి లేకవానికి మనస్సు బరువుగనుండును రాగద్వేషాది గుణములుగలవానికి అత్మజ్ఞానము బరువుగనుండును,

ఇట్లు చిత్తవిక్రాంతిలేక అజ్ఞానమునందుబడియున్నవారికి శరీరమును, సౌందర్యమును, ఆయువును, మనస్సును, విద్యయును, బుద్ధియును, అహంకారమును, అన్నిచర్యలును, బరువులై, బరువును నతికష్టముతో మోయువానికివలె దుఃఖికరములైయుండును. ఇట్టిచిత్తవిక్రాంతిలేని దుఃఖమునకు ‘మనయేవమనప్యాశాం’ అను శ్లోకమునందు యిదివరకే చెప్పబడినట్లు మనస్సే కారణమైయున్నది. ఇందువిషమై శ్రీరామలింగస్వామి వారిట్లు శివునితో మొరబెట్టుకొనిరి,

“నాఁ పదుంపాడు, శివమే, ఉలభేన్ నవిలుం, పన్జిత్రాఁ పదుమో,
శిల్లత్రాఁ పదుమో, యెల్లత్రాఁ పదుమో +++ ”

ఓస్వామీ ! నేను పదునట్టి పాల్లు ప్రపంచమునందు దూదికూడా పడదు. అనగా, ప్రతికాయను చెచ్చి దూదిగాగొట్టి, నూలుగా వడికి, వస్త్రముగా నేసి, కట్టకట్టమాపి, గుంజగుంజి, పిండిపిండి, ప్రాతపేలికలైన వెనుకగూడ విడువక దివిటిలక జుట్టి చమురునం దడపి కాలెదరు. ఇట్టిదూది పదుపాల్లనైనను యెంచదగును గాని నేను పదుపాల్లను యెన్నువరముగాదు, చెప్పను దరముగాదు, అని మొరబెట్టుకొనిరి. మరియును, చిత్త విక్రాంతికొలకై శ్రీమచ్ఛంకర ఛగవల్పాద్యాయులవా రిటుల నెప్పిరి.

“ స్తో॥ కరస్థే హేమాద్రా, గిరిశ, నికటస్థే నవపతా ।
 గృహస్థే, స్వర్భూజామర, సురభచింతావణిగణే ।
 శిరస్థే, శీతాంశా, చరణయుగ్మస్థేభిలశుభే ।
 కమగ్నం, దాస్యహం, భవతు, భవదర్ధం మమమనం ”

అస గాః పుష్పహేశ్వరా! నిన్ను స్వరముతో పూజింతుననిన హేమాద్రియే నీచేతనున్నది, నవముఖోపూజింతుననిన కుంభం పీయేషమునందున్నాడు, ఘోరాదిభిష్టములతో పూజింతుననిన కొనిన జెల్లనిచ్చెడి దేవలోక చింతామణి నీకున్నది, నీవు అగ్ని, వైశ్ణవ, గణపాలన గుభిషేకము శాసించునను చల్ల పురుగు, సంతానుడే (చుంగుడే) సీరిముననున్నాడు, శుభ కరములైన పుష్పములతో పూజింతుననిన, స్వర్ణశుభములను నీపాదములయందే యున్నవి. గాన, నాచాస్యమువలన నేమియును ప్రయోజనము లేకయున్నందున అతిప్రియానపడి జ్ఞానవైరాగ్యమున నిలకడగబెట్టుకొని యున్న నిర్మలమయిన నామనసును నీకర్పించెదను. అని చెప్పిరిగాన మనసును దుర్వృత్తులయందు ప్రవర్తింపజేయక నిర్మలముగ నిలిపి శీఘ్రముగ భగవదర్పితముజేయును ప్రయత్నించవలయును.

“ శ్లో॥ దుర్జనస్సజ్జనేనేవ - యావనేనవియుజ్యతే ॥ ”

సజ్జనుడు దుర్జనునితో సహవాసముచేసికొన్న దినములకే వాడు దుర్జనుడని జెలిసికొని వానిని యరాదరగాజేసి విడివాడిపోవునట్లు ఆయువు యీశ్వరమును వదలి యెప్పుడైనను లేచిపోవును. ఇది జ్ఞాపకమునందుంచుకొనక కొందరు బాల్యదశయందున్నప్పుడు కౌమారమున్నదిగదాయనియును, కౌమారమునందు, యావనమున్నదిగదాయనియును, యావనమునందు, వార్ధికదశయున్నదిగదా, అప్పుడు జ్ఞానము సంపాదించుకొనవచ్చుననుకొని కాలము వ్యర్థముగ గడపెదరు. అనిత్యమయిన ఆయువు శరీరమునందుండగానే బాల్యయావనదశలని యొచింపక ఆత్మానాత్మవివేకమును సంపాదించుకొని ఆయువు యెప్పుడు యీశ్వరమును వదలిపోవునను మరల యెట్టిజన్మమునులేని పదవినిబొందుటకు సిద్ధముగ నుండవలయును. అట్లుగాక, వ్యర్థముగ కాలముగడపి శరీరమును వదలిపోవువానిని గురించి యొకమహానుభావు డిట్లు జెప్పెను:—

“నందవన త్రిత్ - ఓగాండి - అవక నాలారుమాదమాయ్, కుయ
వనై వెండి । కొండువందాక వారుతోండి । అవక కూత్తాడి - కూత్తా
డి - పోట్టిచ్చాండి॥ తపదంబి - నానబి - నానా॥”

ఈపల్లవి, నాది, నేను, అను మమకారాహంకారములను దెలు
పుచున్నది. యెట్లనిన.—

ఒకడు పదిమాసములుగా యొక కుమ్మరవానిని ప్రార్థించి యొక
ఘటమును, (కుండను) సంపాదించి దెచ్చుకొని నాది నేను అని యాడి
యాడి యాకుండను కొన్ని చాళ్లు అన్ని పాట్లను బెట్టి కడపట వ్యర్థముగ
పగలగొట్టెను అనగా, తల్లిగర్భమునందున్న పదిమాసములున్న భగ
వంతుని ప్రార్థించి యీశ్వరమును దెచ్చుకొని భూమిపైబడి అహంకార
మమకారాదులచే కొన్ని నాళ్లు అన్ని యాటలాడి అన్ని పాట్లనుబడి తుదకీ
శ్వరమును దెచ్చికొనియు వ్యర్థమై అవసానకాలమువర కాత్మజ్ఞానము
లేకయే మృతిబొందుచున్నాడని యర్థము. ఇందన కొక చృష్టాంతము.
ధనికు డొకడు దాను అనుభవించక యొకరికిని బెట్టక దానధర్మమునునది
మొదలే లేక వృధాప్యమువరకు అర్థాపేక్షతో అలయుచుండి అవసాన
కాలమందవస్థపడుచుండగా యతని భార్యజూచి, విచారపడుచు నీవెంత
సంపాదించియును అనుభవించుటకు ప్రాప్తము లేకపోయెను. ఇకను
ముందు కనుభవించుటకైనను మనకు సంతానములేకపోయెను, నీకివుడు
యేమికావలయునని యున్నదని యడుగగా, నాకేమియు నక్కరలేదు
గాని నావద్దనున్న యాదీపమునందు రెండవొత్తులువేసి చమురు నీళ్లు
ముగ కాజేసి యవరికొంపగూల్చు నున్నావని అడిగెను. ఇట్లు అవసాన
కాలమువరకును అజ్ఞానాంధకారమునందుబడి దెడిపోక, అస్థిరమైనట్టి
యును, శుభములేనట్టియును, సారములేట్టియును, గుణములేనట్టియును,
మరణభాజనమైనట్టియును అగు ఆయాత్మక వస్తువు ప్రపంచమునందు
మరియొకటిలేదని దెలిసికొని, అది ప్రతి ఒకరి యొన్నియోతపములుజేసి
తెచ్చికొనిన యీశ్వరుని వల్లముగా వినియ్యక శ్రీశంకరులవారు పెట్టి
నటుల బృహముగ మనస్సును భగవంతునియందొప్పించి జన్మము సార్థిక
మగునట్లు గడుపవలెను.

(ఈ దినము యుపన్యాసాంతమున, శ్రీభౌగవతస్వామిలవారు సభవారి నుద్దేశించి యిట్లు జెప్పిరి. మీరంద రింత శ్రద్ధావంతులై వచ్చి యీ వేదాంతశ్రవణమును జేయడమునుజూచి నేను మిక్కిలి సంతసించుచు న్నాను. నాశరీరపటుత్వము కొంతమట్టుకు తగ్గుచున్నది. నేను యిచ్చట నుండి యెంతకాల మిట్లు యుపన్యాసము జెయ్యగలనో చెప్పకాలను. నేను ధర్మార్థనానక్తుడనై యాయుపన్యాసమును జేయ బూనుకొనినవా డనుగాను. నేను యెట్టివిషయైన సన్మానము గోరియుండలేదు. శ్రవణ కాలమున మీరు తప్పక శ్రమపడికొనివచ్చి శ్రద్ధగలవారై వినిన విషయ ములను మరచిపోక మనస్సునందుంచుకొని సదా మననముజేయుచు జ్ఞాన వంతులై నాకు సంతోషమును గలుగజేయవలయునను సన్మానమునే గొప్ప సన్మానమని నిశ్చయముగ నేనెంచియున్నాను. అని నిండు పుత్ర వాత్సల్యము నొలుకునట్లు జెప్పిరిగాన సభవారందరును శ్రీస్వామిలవారు చెప్పిన నియమమును జ. చాటక శరసావహించియుందురు గాక. ఇట్లు యాయుపన్యాస సంగ్రహ విలేఖకుడగు సభవారి విధేయుడు.)